

# Stari in novi svetovi

## The Old and New Worlds

*Leon C. Fulcher*

### Uvod

*Prevod  
plenarnega  
predavanja, ki  
ga je Leon C.  
Fulcher imel  
na posvetu  
Realities and  
Dreams  
septembra  
1996 v  
Glasgowu.*

Povabili so me, naj napišem prispevek na temo "Spreminjajoče se skrbstvo v spreminjajočem se svetu" z razmišljanji o razvoju domskega otroškega skrbstva v zadnjih dveh desetletjih v starem in novem svetu. Povabilo v Glasgow se mi je zdelo prava poslastica, saj je pomenilo tudi priložnost za ponovno, pa čeprav le krajše srečanje s sorodniki in prijatelji iz časov, ki sem jih preživel na Škotskem, najprej v internatu Barnardo in nato na univerzi Stirling. Kot mnogi izmed vas vedo, so bili moje poučevanje in raziskave na Škotskem usmerjeni v razvoj usposabljanja socialnih delavcev za izvajanje domskega in zunajdomskega varstva in vzgoje. V svoji sedANJI vlogi se še vedno zanimam za to področje, le da se sedaj osredotočam na prakso socialnega dela z domorodnimi ljudstvi Južnega Pacifika in z družinami izseljencev iz kulturnih okolij starega sveta, ki trenutno živijo v novem svetu.

Jenkiju - prišleku, kar sem bil, je petnajst let, ki sem jih preživel na Škotskem, pomenilo veliko priložnost, da sem se marsičesa naučil o starem svetu, moj "whakapapa"<sup>4</sup> pa me povezuje z Norveško in evropsko regijo Schleswig Holstein.

<sup>4</sup> Maorska beseda za genealoški izvor po materini in očetovi liniji.

V času svojega študija v starem svetu sem spoznal, da je imelo domsko otroško skrbstvo pomembno vlogo v nujenju uslug sočloveku že vse od srednjega veka in še pred tem. Desetletje, ki sem ga preživel na Novi Zelandiji, mi je ponudilo nove izzive, med katerimi je verjetno najpomembnejša monetarna ekonomska reforma. Drug izziv pa si bili glasovi domorodnih ljudstev, ki uveljavljajo samoodločanje v zvezi s skrbstvom svojih otrok na načine, kot jih narekujejo značilnosti njihovih tradicij, ki pripadajo "staremu svetu", in pa način razmišljanja, značilen za "novi svet" (Puao-te-Ata-tu, 1986).

Družinsko in otroško skrbstvo v tako imenovanem novem svetu, še posebej pa na južni polobli, se je spoprijemalo s kolonialno zgodovino, ki je nekritično uvažala institucionalne strukture, tuje kulturnim tradicijam domorodnih ljudstev, ki so živela v tistih deželah novega sveta. Seed (1973) je pokazal, kako so pred več kot poldrugim stoletjem isti kolonializacijski procesi potekali na Škotskem, ko je na začetku industrijske revolucije sistem takojmenovanih "approved schools" - šol za mladoletne prestopnike - nadomestil industrijske šole, ki so nudile varovancem tudi oskrbo. Te kolonialne strukture, v katerih so domske institucije imele pomembno vlogo, so neuspešno uporabljali od zgodnjega devetnajstega stoletja, da bi asimilirali otroke in mladostnike. Vse to se je spremenilo ali se spreminja z deinstitucionalizacijo, ki je tesno povezana z dekolonizacijo novega sveta na južni polobli.

S to razpravo sem si zadal nalogo, da opišem splošen položaj in podam nekaj širših opazanj v zvezi z možnostmi izboljšave kakovosti služb domskega / skupinskega skrbstva oz. varstva in vzgoje za otroke, kar naj bi dosegli tako z zagotavljanjem njihove ustrezne uporabe pa tudi z izboljšanjem storitev, ki jih te službe nudijo. S tem namenom sem uporabil primerjalni model - predstavljen je v razpravi "Group Care for Children: Concept and Issues (Ainsworth in Fulcher, 1981) in v popravljeni izdaji (Fulcher, 1985) - s pomočjo katerega si prizadevam osvetliti dvanajst strukturalnih vidikov spreminjajočega se skrbstva v spreminjajočem se svetu. Te primerjalne spremenljivke so naslednje:

1. pooblastila in skrbstvena usmerjenost socialne politike
2. lociranje in materialna - fizična zgradba ustanove
3. sestava in razvoj osebja
4. načini preživljanja časa in dejavnosti
5. postopki sprejemanja in odpuščanja
6. običaji in sankcije
7. družbeno vzdušje v ustanovi
8. povezave z družino, šolo in skupnostjo

9. merila za nadzor in evalvacijo izvedenega
10. teoretične in ideološke določilnice
11. stroškovni dejavniki pri zagotavljanju skrbstva
12. organizacijske spremembe, ki se dogajajo zunaj centra

V nadaljevanju uporabljam vsako posamično strukturalno spremenljivko za osvetlitev podobnosti in razlik v načinih delovanja domskega skupinskega skrbstva za otroke in mladostnike v starem in novem svetu<sup>5</sup>. Obenem upam, da bom osvetlil pomembne teme v zvezi s tem, kako vsaka spremenljivka vpliva na prakso pri zagotavljanju domskih uslug (Davies in Knapp, 1981). Deset let sem delal kot soupravitelj Weir House, 260-posteljnega doma za študente prvega letnika univerze, stare od 17 do 18 let, zato iz prve roke vem, kako je vsaka od teh spremenljivk pomembna, kar zadeva zagotavljanje kakovostnih standardov oskrbe, kakovost njenih učinkov in uspešnost oskrbovanih mladostnikov.

## Spremenljivka št. 1: pooblastila in skrbstvena usmerjenost socialne politike

Ta spremenljivka zadeva pravna pooblastila, potrebna posamezniku oz. službi, ki zagotavlja varstvene in skrbstvene usluge. Le ta v veliki meri odloča, katere otroke in mladostnike v posameznih državah najdemo v domski - skupinski oskrbi. Prav tako tudi določa, ali je neka služba mandatna (kot v ustanovah za mladoletne prestopnike) ali prostovoljna (kot v ustanovah, kjer so otrok in družinski člani dejavno vključeni v službo in v načine dostopa). Spremenljivka je tudi povezana s tem, ali službo zagotavlja država ali prostovoljne neprofitne organizacije, skupnostne fundacije oz. zasebne profitne organizacije. Ta spremenljivka je povezana s pravnimi in strokovnimi pooblastili, ki urejajo delovanje znotraj življenja otrok in družin.

Primerjalna študija domskega skrbstva v starem in novem svetu, s katero sem seznanjen, poudarja pomembne spremembe v sami naravi in načinih zagotavljanja skrbstva za otroke in mladostnike. Kot so že drugi opažali (Fulcher in Ainsworth, 1994), se večje spremembe v zakonodaji in politiki odražajo v spreminjajočih se oblikah skrbstva, saj sedaj pooblastila in usmeritve skrbstva oblikuje šest s prakso povezanih ideologij. Le te vključujejo normalizacijo, deinstitucionalizacijo, pril-

<sup>5</sup> Hansen (1988) ponuja alternativno zbirko kategorij dejavnosti v ustanovah domskega skrbstva, ki se delijo v neposredno delo, posredno delo, načrtovanje in administrativno delo. Tudi te kategorije ponujajo pomembne smernice pri primerjalnem proučevanju domskega skupinskega skrbstva.

gajanje večinskim trendom, uporabo kar najmanj restriktivnega učnega okolja, minimalno intervencijo in odvrčanje (diversion). To pomeni, da imajo tako v starem kot v novem svetu otroci in mladostniki, ki so deležni domskega skupinskega skrbstva, bolj specializirane potrebe. Na srečo to tudi pomeni, da mnogo otrok in mladostnikov, ki so bili nekoč deležni domske oskrbe, sedaj nameščajo v ustreznejše bivanjske ureditve, kot so npr. razširjene družinske mreže, rejniške družine ali delno neodvisni bivanjski aranžmaji znotraj skupnosti. Kljub temu se v obeh svetovih še kaže potreba po specializiranih oblikah domske oskrbe, ki bi zadostile potrebam zelo motenih oz. motečih otrok v času, ko je na voljo manj uslug domske oskrbe kot kdajkoli doslej.

Pooblastila in skrbstvena usmerjenost socialne politike dandanes bolj kot kdajkoli doslej oblikujejo ekonomske računice. Domnevno prav stroški domske skupinske oskrbe najbolj vplivajo na oblikovanje in preoblikovanje načinov delovanja domskega skrbstva za otroke, tako v starem kot v novem svetu. Monetarne ekonomske politike, ki so jih na obeh straneh Atlantika uveljavljali v 70. in 80. letih, so desetletje kasneje postale vplivne v državah južne poloble. Zanimivo je opažanje, kako so nekatere kolonialne strukture, kot na primer britanske internate in "approved schools", izvažali v druge države Commonwealtha, kjer so delovale več kot eno stoletje kot uvožene oblike domskega skrbstva za otroke in mladostnike. Medtem ko se ostanki šol za mladoletne kršilce zakona danes znatno razlikujejo, lahko še najdemo commonwealthska nadomestila angleških internatov v večini držav novega sveta. Te specializirane oblike domske skupinske oskrbe so bile zelo učinkovite pri oblikovanju vladajoče elite, od katere so sedaj odvisne vse države Commonwealtha.

Ne sme nas presenetiti, da so v 50. letih vizijo Curtisovega odbora o skupinskih družinskih domovih za angleške otroke, potrebne oskrbe, izvozili v države, kot je Nova Zelandija, kjer še danes deluje mreža takojmenovanih "družinskih domov". Usmerjenost in pooblastila teh "družinskih domov" vnašajo zmedo v razvoj rejniškega skrbstva v Novi Zelandiji, saj so bili do nedavnega prepričani, da sta obe obliki otroškega skrbstva ena in ista stvar. V deželo, ki se ponaša s tem, da je uspela uresničiti "božjo vizijo" evropske utopije, so uvažali vsako novo fazo reform v socialni politiki povojne Britanije ter do leta 1984 to vizijo izboljševali do današnjega stanja, ko le ta predstavlja eno od najbolj izpopolnjenih različic države blaginje na svetu. Res pa je, da je razvoj kakovostnih praks zaostajal za strukturami starega sveta, ki so jih izvažali v

novi svet. Do sredine 80.let je ustanove domskega tipa, ki so nastale po vzorcu angleških "approved schools", polnilo nereprezentativno visoko število otrok domorodnih ljudstev iz te regije, otrok iz drugih etničnih manjšin in otrok iz najnižjih socialno-ekonomskih skupin (Puao-te-Atatu, 1986).

Moje raziskave potrjujejo izsledke Lorraine Fox-Harding (1991; 1996), ki so pokazali, kako spremembe v pooblastilih socialne politike v otroškem skrbstvu odražajo spremembe v politični in strokovni naravnanoosti v odnosu do otrok, ter ideološke predpostavke v zvezi z odgovornostjo družine pri skrbi za otroke. Socialne, politične in ekonomske spremembe, ki so se v novem svetu vrstile v preteklem desetletju, so bile nedvomno ostrejšje od revolucionarnih gibanj tega stoletja v starem svetu. Revolucije v novem svetu niso bile vedno tako krvave, čeprav je tudi to vprašljivo, učinki spreminjanja družbe pa so bili mogočni. Komaj čakamo, da v okviru mednarodne konference, poimenovane "Realities and Dreams" (Resničnosti in sanje), izvemo kaj več o spreminjanju skrbstva v spreminjajočih se svetovih Vzhodne Evrope, Afrike, Azije in Južne Amerike. V nekdanjih kolonijah Južnega Pacifika sta dovezetnost skupnosti in kakovost služb vse prepogosto le retorično vprašanje v okviru reform javnega sektorja, zmanjševanja javnih stroškov in odločitev o neposeganju v življenja otrok (Fulcher in Ainsworth, 1994).

## **Spremenljivka št. 2: lociranje in materialno - fizična zgradba ustanove**

V spreminjajočem se svetu so opazne tudi spremembe v zvezi s tipom prostorov, uporabljenih za domsko skupinsko skrbstvo in obravnavo. Na splošno lahko rečemo, da so danes prostori manjkrat locirani v izoliranih krajih, čeprav najdemo izjeme v vsaki državi, ki jo obiščemo. Obstoječi domski centri so pogosto blizu večjih središč, tako da so lažje dostopni širšemu krogu družin, skupinam strokovnjakov in drugim ustanovam. Stroški prevoza so postali pomemben dejavnik pri odločitvah, kje naj se nahajajo službe domskega skupinskega skrbstva otrok in mladostnikov.

Na splošno tudi lahko trdimo, da so ustanove domskega skupinskega skrbstva otrok danes manj številčne kot v preteklosti. V starem svetu še najdemo domske vasi, na primer angleško ustanovo iz devetnajstega stoletja "Barnardo Village" v Essexu, škotske "Quarries Homes" v Bridge of Weir ali SOS Children Villages, ki jih najdemo vseh povsod v državah v razvoju. Drugod lahko najdemo skandinavske primerke "terapevt-

skih vasi" (therapeutic villages), kjer so izpopolnili zamisli terapevtskih skupnosti in domskih bivalnih skupin, ko gre za zagotavljanje kakovostnih uslug domskega skrbstva populacijam s posebnimi potrebami. Usmeritev tovrstnih vasi pa se je spremenila, oz. se spreminja v mnogih delih novega sveta. "Kdo plača?" in "Koliko plačati?" sta vprašanji, ki sta preoblikovali domske in dnevne skrbstvene ustanove za otroke in mladostnike v novem svetu.

Vsepovsod v novem svetu lahko najdemo množico "namensko zgrajenih" ustanov, v katere pa so na žalost vgradili napačne namene. Prepogosto se dogaja, da nas ta prostor nadzoruje (Maier, 1987). Kapacitet, zgrajenih v prejšnjem desetletju, ni lahko prilagoditi spremenjenim praksam v otroškem in družinskem skrbstvu. Sodobne ustanove domskega skrbstva navadno delujejo v preurejenih prostorih. Ne glede na to, ali so v nekdanjih domskih ali v prilagojenih tržnih stavbah, so ustanove domskega skrbstva za otroke in mladostnike danes manj prepoznavne v lokalnih skupnostih. Zamisel, naj oskrbovani otroci živijo v okoliščinah, ki jih ne ločujejo od drugih otrok na ulici, danes splošno sprejemajo in uresničujejo. Na vratih je tudi vedno manj ključavnic, kar pomeni, da je treba tveganja, povezana z varnostjo, obravnavati že ob sprejemu.

Drugi programi, recimo Scouting, Outward Bound in novozelandski jadralni program "Spirit of Adventure", uporabljajo tehnike preživetja v divjini ter treninge življenjskih veščin in tako razvijajo veščine, potrebne za življenje v skupini, s čimer pospešujejo osebno rast. Podobne programe razvijajo za otroke in mladostnike domorodcev v takoimenovanem novem svetu. Programi oživljanja jezika Maorov, znani pod imenom Kohanga reo (dobeseden prevod je "jezikovna gnezda"), uporabljajo skupinsko življenje otrok in družin kot sredstvo za učenje. Spreminjajoče se skrbstvo v spreminjajočem se svetu pomeni, da se morata kolonialno znanje in znanje domorodcev združiti ter skupaj odkriti sodobne oblike življenja otrok in družin v južnopacifiških skupnostih. Vzpostavne spremembe najdemo tudi v Kanadi, ZDA, Avstraliji in Južni Afriki. V vsaki od teh držav različni kulturni vplivi oblikujejo lokacije, kjer poteka skrbstvo, in načine, kako se le to izvaja.

## Spremenljivka št. 3: sestava in razvoj osebja

Upoštevati bi morali celokupno število ljudi, ki delajo v službah domskega skrbstva, pregledati njihove različne nazive, vloge in statuse ter načine, kako so ti ljudje časovno razporejeni v okviru zagotavljanja uslug tekom dneva, tedna oz. meseca. Seznam dolžnosti članov osebja ali na-

črt dela sta še vedno glavni vir podatkov pri obravnavi te primerjalne spremenljivke. Gre za vir podatkov, ki ga z lahkoto najdemo v vsaki domski ustanovi kjerkoli na svetu. Najpogostejši obliki izvrševanja dolžnosti sta še zmerom starševanje v hiši z nadomestnimi delavci, ali skupinsko delo, ki poteka na osnovi rotacije, ko si manjša skupina delavcev deli dnevna, večerna in nočna dežurstva, na podlagi tedenskih ali mesečnih razporedov.

Tako v starem kot v novem svetu opažamo težnjo po fizičnem zmanjševanju tovrstnih ustanov, kar na splošno pomeni razporeditev manjšega števila delavcev. Izjema znotraj tega pravila so internati, kjer zaradi specializacije in razvijanja programov prestižne izmenjave prostovoljcev deluje še več osebja kot prej. Gotovo je sedaj v skupnosti na voljo več ponudnikov strokovnih uslug, ki prek pogodb sodelujejo z domskimi ustanovami. V preteklosti so bile namreč tovrstne usluge osredotočene v velikih ustanovah. "Skrb za skupnost" torej vsaj v teoriji pomeni, da so te službe v skupnostih smotrnejše nameščene, kar pomeni, da so dostopne velikemu številu ljudi, vključno s tistimi, ki so deležni domskega skrbstva. Usluge, ki jih ponujajo drugi ponudniki prek pogodb, pa ne zagotavljajo, da so podporne usluge specialistov vedno in takoj dostopne otrokom in mladostnikom, deležnim domske oskrbe.

Stroški oskrbe ostajajo strukturalna determinanta kakovosti. Prav tako pa kakovost zagotavljajo sposobnosti skupine izvajalcev oskrbe, da tesno sodelujejo in da jih pri tem združuje skupna vizija in izkušnje v zvezi s tem, kako zagotavljati resnično kakovostne usluge domskega skupinskega skrbstva (Casson in George, 1994). Na žalost pa velja: več ko nam uspe zbrati kvalitativnih podatkov v zvezi s službami domskega skupinskega skrbstva, bolj se nam vsiljuje sklep, da je v starem in novem svetu najpogostejši pristop k skupinskemu delu bil - in je še - pristop "ponovnega odkrivanja kolesa". Daljši staž v vlogi člana delovne skupine ne kaže vedno na kakovostno sodelovanje v skupini (Fulcher, 1985; Burford, 1990). Res pa je, da dolgotrajno sodelovanje članov delovne skupine igra veliko vlogo pri ugotavljanju, ali so otroci deležni najboljših možnih oskrb v času, ko potekajo dogovori o morebitni ustrežnejši namestitvi, še posebej znotraj razširjene družine.

Pomembna determinanta timskega dela v domski skupinski oskrbi za otroke je tudi razmerje med vplivom osebja moškega in ženskega spola, pa tudi življenske izkušnje, ki se tesno navezujejo na izkušnje mladih oskrbovancev (Fulcher, 1991). To, da moramo poslušati komplicirane odgovore na vprašanje "Kdo je nocoj dežuren?", dokazuje po-

membnost te primerjalne spremenljivke pri zagotavljanju kakovostnih uslug domskega skrbstva. V novem svetu, kjer živim, se to vprašanje glasi: "Kdo skrbi za tiste, ki zagotavljajo skrb?" In odgovor je vse prepo-gosto: "Nihče" (Opie, 1992).

## **Spremenljivka št. 4: načini preživljanja časa in dejavnosti**

V skupinskem domskem skrbstvu je časovni raspored dejavnosti precej pomemben, saj je treba določiti in spoštovati dnevne in tedenske ritme, s čimer pospešimo možnosti otrokovega razvoja (Maier, 1979). Študente so povabili, naj z rabo rasporeda časa in dejavnosti, kar so razvili na univerzi Stirling v obdobju 1976 - 1986, sodelujejo kot opazo-valci v raziskavi, katere cilj je bila identifikacija vsakodnevnih in vsako-tedenskih rutinskih dejavnosti ter razlik med uporabo dejavnosti v po-sameznih dnevih oz. večerih v tednu in med vikendi. Beležiti so morali tudi pomembna prehodna obdobja znotraj dneva oz. tedna, ko so dolo-čene dejavnosti posebno pomembne za "skupinsko življenje" centra. Raz-pored časa in dejavnosti lahko zelo koristno uporabljamo za "uokvirja-nje" dogodkov, ki spremljajo odločilne prijetljaje v življenju oskrbova-nih otrok in mladostnikov. Vsak mladostnik, ki je zelo dolgo živel v usta-novi, predobro ve, da gojenci skoraj vedno bolje vedo, kaj se dogaja vseh 168 ur v tednu, kot pa osebje, razen morda v zgodnjih jutranjih urah, ko se nobenemu ne ljubi vstati!

Če je namenska uporaba časa in dejavnosti ena od središčnih značil-nosti kakovostne domske skupinske oskrbe, mora biti izhodiščna točka za evalvacijo uslug, ki jih nudijo tovrstni centri, naslednje vprašanje: "Kateri vzorci se ponavljajo znotraj uporabe časa in dejavnosti v tem centru in kako le ti prispevajo k uresničevanju ciljev, za katere je ta služba pooblaščen?"

V nadaljevanju vam predstavljamo shemo rasporeda časa in dejav-nosti, saj jo lahko praktično preizkusijo delavci v domovih, vodje in raz-iskovalci na področju skupinskega skrbstva.

## **Formalni in neformalni vzorci preživljanja časa in dejavnosti.**

*Učni cilji:* identifikacija in prikaz časa in dejavnosti v delovanju posa-meznega centra za skupinsko oskrbo. (Čas se nanaša na najvišje število tedenskih ur zaposlitve gojencev in osebja. Dejavnost se nanaša na tiste dejavnosti gojencev in osebja, ki so povezane z delovanjem centra).

|       | PO | TO | SR | ČE | PE | SO | NE |
|-------|----|----|----|----|----|----|----|
| 7.00  |    |    |    |    |    |    |    |
| 8.00  |    |    |    |    |    |    |    |
| 9.00  |    |    |    |    |    |    |    |
| 12.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 13.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 15.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 17.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 18.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 19.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 21.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 22.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 23.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 24.00 |    |    |    |    |    |    |    |
| 6.00  |    |    |    |    |    |    |    |

*Gradivo:* delovni razpored osebja, milimetrski papir, ravnilo, svinčniki, črn kemični svinčnik in razpored dejavnosti (če jih imamo).

*Postopek:*

1. Pripravite 7-dnevni tedenski koledar, razdeljen na 24-urna časovna razdobja (glej zgornji primer). V centru za dnevno oskrbo označite razdobja, ko je center zaprt.
2. Za vsak dan označite čas bujenja in čas ugašanja luči (oz. čas odpiranja, zapiranja centra).
3. Označite ure obedov, ure pouka oz. dejavnosti, ure rekreacije in ure zadolžitvev.
4. Označite vse preostale "strukturirane" dejavnosti, kjer je predvideno vsakodnevno sodelovanje gojencev (strank).
5. Označite vsa prosta obdobja in čas, ki ga gojenci - stranke lahko rabijo za druge dejavnosti v programu.
6. Identificirajte vsa časovna obdobja.
7. Ugotovite, kdaj se delavci zamenjajo in koliko delavcev je v službi v vsakem trenutku znotraj 168 ur razpoložljivega skrbstva.

Kvalitativni podatki, zbrani s pomočjo razporeda časa in dejavnosti ponujajo dragocene informacije, ki jih lahko koristno uporabimo za izboljšanje kakovosti izvajanega dela v vseh domskih ustanovah. Ena od

pomembnih vsebin, ki jo bomo osvetlili, je vprašanje, ali in v kolikšni meri razpored delavcev oblikuje delovanje programa, oz. ali program uslug, ki smo ga razvili za posamezne otroke in mladostnike, odloča o tem, kako bodo člani osebja razporejeni. Osvetlili bomo še eno vsebino in sicer, ali in v kolikšni meri so prehodna razdobja, kot na primer začetek oz. konec pouka, čas po obedu, čas na začetku in na koncu vikenda ali čas med dvema dnevnoma (za tiste, ki morajo biti doma do polnoči) tista, ko lahko z največjo verjetnostjo pri otroku ali mladostniku predvidimo krizno življensko situacijo. Razpored časa in dejavnosti lahko tudi uporabimo pri izvajanju rekonstrukcije sosledja dogodkov, ki so se v centru izrodili v hujšo krizo, na primer, ko gre za beg, tatvino, napad ali poskus samomora. Razporeda lahko tudi uporabimo, ko želimo vnesti nove energije v življenje nekega centra, kjer vsi tožijo zaradi dolgčasa. Raziskovalec ima metodološka orodja, za zbiranje primerjalnih podatkov, pomembnih za ocenjevanje rezultatov izvajanega dela v domskem skupinskem skrbstvu.

## Spremenljivka št. 5: postopki sprejemanja in odpuščanja

Pozornost je tu usmerjena v način, kako se novi člani vključijo v življenje v domu, in pa v to, kako odhajajo. Potovanja po starem in novem svetu so me napeljala k razmišljanju, da je to še ne dovolj priznan vidik prakse na tem področju, morda zaradi čustev in zaskrbljenosti, ki spramljajo prihod v domsko oskrbo in odhod iz nje. Le visoka raven timskega dela in neizmerna predanost skupinskemu delu lahko zagotavljata vzpostavljane stika s prestrašenim, zaskrbljenim in osamljenim otrokom ali mladostnikom, ki na novo vstopa v dom. Zaradi visokega pretoka otrok imajo delavci in vodje v domovih včasih precej težav že pri zagotavljanju normalnega poteka dela, kaj šele, da bi bili sposobni ponuditi posamezniku prilagojeno oskrbo in program obravnave že od prvega dragocenega trenutka prihoda novega gojenca.

Programi, ki so to spremenljivko skrbno upoštevali in se nanjo odzvali z načrtovanjem dela, tako v starem kot v novem svetu, izkazujejo stalno izboljševanje kakovosti pri zagotavljanju domskih skupinskih srbstvenih uslug. Že dolgo je znano, da so sprejemni obredi temeljni element, kar zadeva kakovost življenja, kot ga izkusijo gojenci v centru skupinske oskrbe (glej npr. Polsky, 1962 in Roth, 1965, pa tudi druge). Obredi iniciacije ali uvajanja v skupinsko življenje, ki so proaktivni, a jih vendarle izvajajo s

posluhom za razvojne potrebe posamičnega novega gojenca, so življenjskega pomena za učinkovito in uspešno izvajanje najdragocenejše med vsemi oblikami intervencije človeku namenjenih služb. Prehodni rituali, rituali ob opravljeni maturi, zaključni rituali, rituali izobčenja ali izključitve, pogrebni rituali, so v vseh kulturah pomembne značilnosti skupinskega življenja. Prav zato so rituali srečanja med delavcem, ki nudi oskrbo, in gojencem ter med delavcem in družino bistvenega pomena, kar zadeva kakovost izmenjav, ki bodo sledile. Težko je izraziti upanje, da se bodo ljudje, ki delajo v skrbstvu, naučili lekcije o sprejemu in odpustu ter o odnosih z otroki in mladostniki le prek kolektivne modrosti sposobnih učiteljev iz pretekle polovice stoletja. V novem svetu, kjer živim, se morajo številni delavci te lekcije naučiti zgrda, saj niso deležni ugodnosti izobraževanja. Bojim se, da je tako tudi v drugih delih sveta.

## Spremenljivka št. 6: običaji in sankcije

Družbeni običaji predstavljajo načine obnašanja, ki jih pričakujemo od gojencev ter od delavcev v centru skupinskega skrbstva. Obstajajo javni običaji in zasebni običaji, kar odkrijemo, če opazujemo otroke in osebe, ko nekaj počnejo skupaj, oz. če jih opazujemo medtem ko so zaposleni z ločenimi dejavnostmi. Interakcije med gojenci in osebjem v ustanovah s skupinskim skrbstvom so bile predmet stalnih preučevanj tako v starem kot v novem svetu vse od konca druge svetovne vojne (Ainsworth in Fulcher, 1981; Fulcher in Ainsworth, 1985). Raziskave so vseskozi poudarjale pomembnost dimenzij javno - zasebno in odkrito - prikrito v skupinskem življenju pri ocenjevanju učinkov domskega skrbstva.

Ko obravnavamo sankcije, moramo upoštevati pravila ali zakone, ki uokvirjajo pričakovano obnašanje posameznega gojenca, ter sankcije, ki jih nalagamo kot kazen za neubogljivost. S sankcijami člane skupnosti tudi spominjamo na potrebo po spoštovanju pravil, še posebej takrat, ko sancionirajo kako posebno obnašanje oz. dogajanje. Sankcije pogosto povezujemo z ekonomskimi ali političnimi dejanji, ki jih izvaja neka oblast, da drugo oblast oz. skupino prisili v prilagajanje določenim pravilom obnašanja. Poudarek je na družbenem redu in metodah družbenega nadzorstva, ki so bistvenega pomena za življenja v skupini in za doseganje dobrih rezultatov skrbstvenih služb, kot jih ocenjujejo posamezni gojenci in njihovi "pomembni ostali" (Davis in Knapp, 1981).

Lepo je videti, da nekaterih sankcij, ki so jih uporabljali v domskih centrih za otroke in mladostnike v 60., 70. in celo v 80. letih, kot so samice in fizična prisila v zaklenjenem prostoru, ne uporabljajo več tako pogo-

sto. Izvajalci specializiranih domskih storitev se mesečno ali letno še vedno srečujejo s situacijami, ko je fizična prisila nujna. V spreminjajočem se svetu, v katerem živimo, take postopke zakon veliko natančneje opredeljuje, za to pa moramo izreči priznanje organizacijam, kot je "Who cares? Scotland!", ki so se vztrajno borile za pravice otrok v institucionalnem varstvu. Ta in druge podobne skupine so veliko naredile v smislu razkrivanja in izkoreninjanja čustvenih, fizičnih in spolnih zlorab, ki so jih v preteklosti žal tako pogosto povezovali s službami domskega skupinskega skrbstva. To, da življenje v domski skupini omogoča zlorabe, prav tako kot lahko omogoča proaktivno vključevanje v rast in razvoj otrok in mladostnikov, dokazuje, kako velik vpliv ima domsko okolje pri oblikovanju posameznikovega obnašanja in pri omogočanju kakovostnih učinkov pri obravnavi otrok in družin, ki se znajdejo v potrebi po podporni intervenciji.

## Spremenljivka št. 7: družbeno vzdušje v ustanovi

Če jo primerjamo z ostalimi strukturalnimi spremenljivkami, je ta precej bolj abstraktna in jo je v mnogih pogledih veliko težje identificirati kot ostale. Nedvomno pa je vsidrana v izkušnjah delavcev v neposrednem skrbstvu ali supervizorjev, ki "prečitajo" razpoloženje v neki skupini tako, da preverijo množico pretanjenih pokazateljev prevladujočega družbenega vzdušja v nekem centru skupinskega skrbstva. Maier (1979) je te pokazatelje imenoval "ritme skrbi", medtem ko je Moos (1976: 530-531) identificiral "družbeno vzdušje" kot družbeni konstrukt, ki predstavlja "osebnost domskega okolja", ter je tudi sestavil metodologijo za merjenje le te. To metodologijo danes uporabljajo vsepovsod po novem in starem svetu pri ocenjevanju učinkov izvajanih uslug v domskih centrih. Če pa je ne uporabljajo, jim svetujemo, da jo začnejo.

Dimenzija odnosov v družbenem vzdušju osvetljuje, v kolikšni meri so ljudje vključeni v okolje, v kolikšni meri se medsebojno podpirajo in si pomagajo ter v kolikšni meri so člani spontani in odprti. Dimenzija osebnostnega razvoja osvetljuje vidike osebnostne rasti in razvoja, do katerih pride v okolju, kjer uresničujemo določen program. Ti vidiki se v posameznih okoljih med seboj razlikujejo, odvisno od pooblastil, veljavnih in potrjenih namenov in ciljev. Dimenzija ohranjanja sistema in spreminjanja sistema je v domskih okoljih precej stalna. V tej dimenziji družbenega vzdušja najdemo vidike, kot so urejenost, jasnost pričakovanj, stopnja nadzora ter dovzetnost za spremembe.

Še vedno obstaja težnja, da meritve družbenega vzdušja, ki so jih izdelali v kulturnih okoljih, kot sta Severna Amerika in Zahodna Evropa, na-

ivno uporabljajo v drugih okoljih, na primer v Južni Afriki, Novi Zelandiji ali v Avstraliji. Tisti, ki poskušajo ocenjevati rezultate izvajanja domskega skrbstva za otroke, pogosto ne upoštevajo, da je družbeno vzdušje - "osebnost" te klime, vtkana v kulturi. Ko razmišljajo in merijo družbeno vzdušje ter poskušajo zagotavljati svojim otrokom primerno skrb in podporo, posvečajo različne kulture pozornost različnim spremenljivkam. Maorski koncept "tahawairua" npr. v družbenem vzdušju prepozna duhovno dimenzijo, ki jo le stežka upoštevajo pri meritvah tega fenomena v Evropi. Obenem pa vse večjo pozornost namenjamo zahtevam domorodnih ljudstev Pacifika ter Severne in Južne Amerike in Afrike, naj znanje, ki izhaja iz njihovih tradicij ter njihove prakse zamenjajo zahodnjaške strukture skupinskega domskega skrbstva, ter tako omogočijo delovanje, ki je prilagojeno dotični kulturi.

Vsepovsod po starem in novem svetu stalno nastaja potreba po ponovnem ugotavljanju pomena kulture in po priznavanju potrebe po ohranjanju kultur ter vrednot, ki so vanje vtkanе v kontekstu zagotavljanja skrbstva in obravnave za otroke in družine. Na svojih potovanjih v zadnjih petindvajsetih letih sem spoznal, da je kultura še zmerom premalo cenjeno sredstvo, ki pa oblikuje kakovost učinkov, doseženih pri otrocih in družinah, deležnih uslug skupinskega skrbstva. Ali, krajše povedano, nimamo absolutnih meril za kakovost, razen tistih, ki jim posamične kulture pripisujejo pomen. Po vsem svetu je ta intelektualni "bananin olupek" za znanost še vedno trd oreh.

## **Spremenljivka št. 8: povezave z družino, šolo in skupnostjo**

Osnovo za to primerjalno spremenljivko lahko določimo že z enostavnim preštevanjem ali popisovanjem in beleženjem stikov z "ljudmi od zunaj". Če se odločimo za ta pristop, pridobljeni podatek lahko uporabimo pri strožjem merjenju kakovosti učinkov, doseženih pri otrocih in družinah v skupinskem domskem skrbstvu. Vključenost družine v domsko skrbstvo že dolgo istovetijo s kakovostnimi učinki (Burford in Casson, 1989) pri otrocih in mladostnikih deležnih uslug skrbstva. Čeprav se potreba po vključenosti družine pogosto pojavlja v puhlih govorih, izkušnje v novem in starem svetu ne kažejo vedno na povezavo med teorijo in prakso znotraj te spremenljivke. Po posredovanju države se morajo družine zelo močno potruditi, če se želijo še naprej vključevati v skrb za svoje otroke (Pennell in Burford, 1995), še posebej takrat, ko so se za domsko obliko posredovanja odločile vse prizadete strani. Za naravo domskega skrbstva je značilno, da bo vključevanje družine vedno predstavljalo paradoksalni

opomin na to, da družinski odnosi in okoliščine neposredno vplivajo na vsako namestitev v dom. Ob istem času pa uspešna vključitev v mrežo razširjene družine skoraj gotovo zagotavlja najkakovostnejše dolgoročne učinke za otroke in mladostnike.

Če želimo nuditi najvišjo možno kakovost domskega skrbstva otrokom in mladostnikom, ki še čakajo na razporeditev v najustreznejšo ustanovo, se ne moremo izogniti stikom s sistemom formalnega izobraževanja. Lahko pravzaprav le upamo, da danes ne sprejmejo v oskrbo otroka ali mladostnika (trajanje bivanja pri tem ni pomembno), ne da bi preverili pri otroku oz. njegovi družini, kako so lahko gluhost, govorne težave ali specifične težave pri učenju vplivale na njegovo pismenost, poznavanje osnov računstva, temeljne veščine komunikacije in sposobnost učenja. Preverjanje tega vidika prakse v domskem skrbstvu nas skoraj neizogibno vodi na področje interdisciplinarnih dejavnosti, kjer je treba različne strokovne profile in vloge usmeriti v potrebe posameznih otrok in mladostnikov. Kljub selektivnim raziskavam, ki sem jih opravil v zvezi s to spremenljivko v skupinskem skrbstvu, ostaja še vedno odprto vprašanje, ali smo sposobni tako usmeritev ohranяти in tako zagotavljati kakovostne učinke za otroke in družine. Upam, da se je v zadnjem desetletju stanje v Evropi spremenilo. V delu novega sveta, kjer živim, leta 1996 ne bi mogel povedati nič pozitivnega o povezavi med specialno edukacijo, zdravstvenimi službami in službami domskega skrbstva, ki bi zagotavljala podporo otrokom in družinam, potrebnih uslug skrbstva ter obravnave.

Lahko le ugotavljamo, da se svet še danes lahko veliko nauči o uporabi specialnih edukativnih praks za otroke in ljudi s posebnimi učnimi potrebami iz skandinavske tradicije socialne pedagogike in francoske tradicije Educateur ter Educateur Spécialisé. Vsi, ki se ukvarjamo s primerjalnim proučevanjem služb za skrbstvo mladostnikov, bomo z zanimanjem sledili razvoju v Franciji in v francoski Polineziji, saj je ta kultura starega sveta veliko prispevala k razvoju specialne edukacije in družinskih storitev tako v starem kot v novem svetu. Odkar je v Franciji na vladi desnica, se bojimo za njihov sistem otroškega skrbstva. Težko je uskladiti ta francoski doprinos k otroškemu in družinskemu skrbstvu z njihovo idejo politične suverenosti, ki sega vse v Polinezijo in ki naj bi opravičevala jedrske poskuse na atolu Mururoa. Za doseganje dobrih učinkov pri otrocih, ki so deležni uslug domskega skrbstva, so še vedno bistvenega pomena povezave z lokalno skupnostjo. Za uspešno vključevanje oskrbovancev v življenje po zaključenem bivanju v domu je še zmerom ključnega pomena vprašanje, ali bodo v skupnosti dobrodošli in ali bo skupnost imela zanje posluh ter jim dovolila, da se vanjo vključijo, ali pa bo potrebe otrok in

mladostnikov enostavno zavrnila. V večini krajev pa do vključevanja skupnosti kar pride, ne glede na to, ali mu osebje v domu posveti aktivno pozornost ali ne.

## **Spremenljivka št. 9: merila za nadzor in evalvacijo izvedenega**

Ne glede na to, ali nam merila in prakse, ki jih razvijamo ob ključnih pokazateljih rezultatov izvedenega dela, vsilijo zahteve, ki prihajajo od zunaj (zakonodaja, administrativni in fiskalni postopki, sodna pooblastila), ali če gre za odločitev posameznika oz. skupine delavcev, lahko rečemo, da v vseh kolektivih delujejo nekatera merila, ki jih uporabljamo za spremljanje in evalvacijo obnašanja vsakega člana domskega kolektiva v družbi drugih ljudi. Od delavcev v ustanovah domskega skrbstva se sedaj pričakuje, da analizirajo in evalvirajo usluge, ki jih izvajajo za stranke, zato pa je potrebno veliko časa in pisanja.

Vsepovsod v novem in starem svetu srečamo merila, ki gredo vse od meglenih primerjav mlade osebe, ki da je takšna in takšna, pa do izdelanih poskusov spremljanja in evalvacije psihosocialnega razvoja in vedenjske kompetentnosti. Trajanje bivanja spada med tista merila evalvacije rezultatov izvajanja domskega otroškega skrbstva, ki niso sporna ne za vodje in ne za izvajalce. V zadnjem desetletju se trajanje namestitve v domu krajša. V nekaterih državah, ena izmed teh je Nova Zelandija, je zakonsko določena dolžina bivanja za mlade prestopnike 8 do 12 mesecev, če ga sodišče naknadno ne podaljša. Kljub večkratnemu dokazovanju, da je trajanje namestitve pomemben kriterij pri evalvaciji zavodske obravnave otrok, težko oporekamo piscem, kot so Scull (1973) ter Davis in Challis (1986), ki so pokazali, da so stroški oskrbe bolj vplivali na skrajšanje bivanja kot katerikoli drug dejavnik evalvacije uslug domskega skrbstva.

Izkušnje, ki jih imam kot izvajalec na tem področju, mi pravijo, da je "kvalitetne učinke" lažje opisati, kot pa jih dosledno tekom časa ustvarjati v okviru izvajanja uslug domskega skrbstva. Dandanes pa je poudarek na merjenju učinkov in v ustanovah, ki delujejo znotraj sodobnega koncepta socialne politike, morajo le ti seveda biti kakovostni, saj je dodeljevanje sredstev odvisno od učinkov dejavnosti. Otroci in družine bi morali zaradi teh ukrepov pridobiti, ampak le v primeru, da so vključeni v načine merjenja kakovosti in da pri tem resno upoštevamo mnenje, ki ga imajo kot posamezniki in kot skupina. Poznam številne domske centre, ki niso v zadostni meri upoštevali kakovost in so doživeli usodo Jurskega parka.

Programi se še vedno razlikujejo po tem, ali osebje sprejema vse odločitve, ali pa odločitve v zvezi s ključnimi koraki sprejemajo skupaj z otroki in družinami. Še vedno je smotrno podpreti analize in evalvacije dejavnosti v programih skrbstvenih skupin s filozofskimi, ideološkimi, teoretičnimi in vrednostnimi opredelitvami. Durkinova (1994) shema ocenjevanja vedenja ponuja eno od najbolj zanesljivih in učinkovitih zbirk kriterijev za ocenjevanje sprememb obnašanja v dnevni in tedenski interakcijah znotraj specialističnih domskih ustanov. Čeprav je jezik okoren in bi ga bilo potrebno prevesti v "neameriško" angleščino, Durkinovo delo zaradi metodoloških prednosti, ki jih ponuja v evalvaciji domskih uslug, še vedno zasluži resno pozornost.

Moos (1986) ponuja najzanesljivejši in zelo uporaben način merjenja družbenega vzdušja za evalvacijo interakcij med gojenci in osebjem v okolju skrbstvene skupine. Večina domskih programov v starem in novem svetu, kar jih poznam, še vedno sloni na osnovnih kvalitativnih meritvah, ki jih je težko učinkovito in zanesljivo spremljati. Še teže pa take podatke uporabljamo kot temelj za celovite evalvacije izvedbe programov po vnaprej določenih merilih kakovosti. Ironijo vidim v tem, da več ko vemo o praksi in raziskavah na tem področju, manj je ta praktična modrost dostopna neposrednim izvajalcem v praksi po svetu. Večina izvajalcev še vedno dela s srcem, kar jim včasih prinese hude srčne bolečine, iskanje in trepetanje (Guttmann, 1991).

## **Spremenljivka št. 10: teoretične in ideološke določilnice**

Pri tej spremenljivki je pozornost usmerjena v opravičila tehnične, moralne in filozofske narave, s katerimi izvajalci domskih uslug zagovarjajo svoja dejanja pred prejemniki teh uslug. Obstajajo različni primeri, kjer ta spremenljivka vpliva na kakovost v meritvah rezultatov izvajanega dela. Mlad član kolektiva bo svoje ravnanje z otrokom ali mladostnikom zagovarjal pred supervizorjem z zelo osebnim izrazoslovjem, ki bo odražalo njegovo temeljno naravnost in moralne vrednote. S taistimi opravičili so dandanes preprežena tudi religiozna verovanja (gibanje Rudolpha Steinerja), teoretske orientacije (spreminjanje obnašanja) in politična filozofija (kibuci) vsepovsod po starem in novem svetu.

Izraelski pisci, kot so Eisikovits, Beker in Guttmann (1991) so pokazali, da je kolektivistična ideologija, na temeljih katere je nastalo gibanje kibucov, tesno povezana s praksami vzgajanja otrok, ki jih še vse do danes najdemo v teh "socialnih laboratorijih". Isto lahko trdimo o uspe-

šnem novozelandskem gibanju Kohanga Reo, kjer "jezikovna gnezda" za maorske otroke in tiste, ki želijo, da bi se njihovi otroci naučili maorskega jezika, vodijo v skladu s tradicionalnim nauki starešin iz vsakega plemena s podporo nacionalne organizacije Kohanga Reo. Domorodna ljudstva pripisujejo velik pomen "tikangi" (tradicionalnemu znanju in vrednotam) ter "kawi" (praksam), saj menijo, da so to "taonga" (zakladi), ki so jih dobili od "tipuna" (prednikov) iz nekdanjega starega sveta.

Priseljenci, ki so se naselili v državah Južnega Pacifika, so po nekaj neuspešnih poskusih razumevanja navad domorodnih ljudstev začeli ustanavljati institucionalne strukture, ki so bile primerne le zanje, se pravi za politične ter ekonomske ideologije starega sveta. Papua Nova Gvineja (Sali 1996) je tragičen primer načina, kako so nemške in nato britanske kolonialne oblasti, ter nato vse do leta 1975 avstralske, ustanovljale pravne in administrativne strukture v krajih, ki niso imeli in še vedno nimajo nobenega smisla za ljudstva iz več kot štiristo miniaturnih "nacionalnih držav", od katerih ima vsaka različen jezik. Marsikdo sploh ne pomisli, da je takojmenovani Pidgin English popačena mešanica nemškega in angleškega jezika ter starega narečja, ter da je edino sredstvo komuniciranja, ki ga lahko uporabljamo, ko potujemo skozi to državo.

Tako v starem kot v novem svetu prepogosto odkrivamo, da imajo zelo maloštevilni domski centri formalno opredeljene temeljne vrednote in znanja, iz katerih lahko dobimo informacije o usmeritvah in načinih dela dotične ustanove. Dosedanja opažanja (Philpot, 1984; Kahan, 1989) krepijo pomen izjave o poslanstvu ali izjave o ciljih, ki natančno opredeljujejo in posredujejo vizijo (Casson in George, 1994). Pogosteje pa se dogaja, da so temeljne vrednote in znanja, ki informirajo o načinih dela v domski ustanovi, odvisna od enega ali od skupine izvajalcev in tega, kakšni so ti ljudje, namesto da bi bile te opredelitve zapisane.

Izkušnje in raziskave z redkimi izjemami kažejo, da uspešne domske ustanove predvidevajo načrtovano skrb in obravnavo, ter da doseganje kakovostnih učinkov pri otrocih in mladostnikih temelji na nekaterih merilih izvajanja dela. Brez artikulirane izjave o tem, kako načrtujemo in izvajamo usluge za otroke in mladostnike, je težko spremljati in evalvirati rezultate teh uslug. V tem našem času, ko so stalno spremljanje stroškov in dobičkov ter meritve kakovosti učinkov izvajanih uslug nekaj vsakdanjega (Knapp in Robertson, 1989), bodo dolgoročno preživeli le tisti programi, ki bodo upoštevali te zahteve. Tako v državah starega kot novega sveta bodo ostali izgubili finančno podporo ter žalostno propadli. In prav je tako.

## Spremenljivka št. 11: stroškovni dejavniki pri zagotavljanju skrbstva

Nobena druga spremenljivka ni v starem in novem svetu bolj vplivala na obseg in kakovost domskega skupinskega skrbstva za otroke kot ravno spremenljivka stroškov. V spreminjajočem se svetu so ceno vsake posamezne postavke v letnih finančnih poročilih uporabili bolj kot katerikoli drugi vplivni dejavnik za spreminjanje oblike domskega otroškega skrbstva. Ne glede na to, ali se osredotočimo na žalostni položaj otrok v begunskih taboriščih Azije in Afrike, ali na vprašanje, kdo bo plačeval za otroka ali mladostnika, ki kot storilec spolne zlorabe potrebuje specializirano domsko obravnavo, oblikujejo dandanes odgovore ekonomski razlogi. Družine, ki so sposobne plačevati specialistično obravnavo, oz. plačujejo ustrezno zavarovanje, lahko povsod dobijo najboljše usluge. Za tiste, ki ne morejo plačati, je položaj zelo drugačen.

Novozelandski ekonomski eksperiment je mednarodna skupnost zelo skrbno spremljala in ocenjevala. Temeljni element tega eksperimenta je pojem ločitve "kupca in dobavitelja", kjer kupec uslug (navadno vlada) ni odgovoren za zagotavljanje uslug. Danes ta dvojna vloga velja za politično in ekonomsko nekorektno, čeprav se je izkazala za dokaj učinkovito v starem svetu; spomnimo se Regionalnega sveta oddelka za socialno delo v kraju Strathclyde na Škotskem (Strathclyde Regional Council Social Work Department). V istem času lahko tudi v Novi Zelandiji najdemo ločitev funkcij (v državnem sektorju) med politiko in izvajalci. S tem v zvezi poznamo tudi staro šalo, ki pravi, da desna roka v resnici ne ve, kaj dela leva, razen tega, da prelaga papirje z ene roke v drugo na venomer višjih ravneh.

Že poprej smo povedali (Fulcher in Ainsworth, 1994), da sta ideologijo, ki je vodila reformiranje služb v Novi Zelandiji, oblikovali ekonomsko monetarna politika ter komercialna naravnost. Spoznanja o najboljših načinih obravnavanja otrok in mladih pri tem niso imela skoraj nobene teže. V številnih ustanovah danes strokovna supervizija izvajanja ni vključena v pogodbo o zaposlovanju, ki jo sklenejo socialnimi delavci ali delavci v domskem skrbstvu in delodajalci. V Novi Zelandiji so v glavnem opustili meritve kakovosti učinkov. Le ti se sedaj merijo le prek javnih preiskav smrti otrok zaradi poškodb, za katere ni bila vzrok nesreča, oz. prek javno razkritih zlorab.

Takoimenovani novozelandski ekonomski čudež najbrž ne zasluži vse pozitivne svetovne pozornosti, ki je je deležen, čeprav letošnje prve volitve predstavnikov po načelu mešane proporcionalnosti kažejo, da je za

obvladovanje tega čudeža treba uvesti celo vrsto novih temeljnih političnih načel. Današnji položaj je namreč tak, da morate, če niste

sami ali vaši otroci potrebni posebne obravnave, in torej označeni za starše oz. otroke s posebnimi potrebami, računati le nase. Služb, ki bi bile namenjene vsem prebivalcem, ni. V novozelandskih skupnostih je treba vse plačati, celo skrbstvo za otroke in mladostnike.

## **Spremenljivka št. 12: organizacijske spremembe, ki se dogajajo zunaj centra**

V Severni Ameriki so Pfeffer in Salancik (1978) v Evropi pa Emery (1977), predstavili pomembne analize zunanjega nadzora organizacij ter ponudili razlago načinov, kako lahko organizacijske spremembe zunaj ustanov domskega skrbstva vplivajo na kakovost učinkov izvajanih uslug (Fulcher, 1981; 1988). V državah, kot so Nova Zelandija, Avstralija in Južna Afrika, so spremembe v zakonodaji in reorganizacija zagotavljanja uslug domskega skrbstva na lokalni, regionalni in državni ravni nekaj vsakdanjega.

V teh državah prihaja do hitrih političnih in ekonomskih sprememb: številčno močne populacije priseljencev živijo skupaj z domorodskim manjšinskim ali včasih tudi večinskim prebivalstvom, ki se v okviru zakonov bori za pravico do samoodločanja o zadevah svojih ljudi in tudi o skrbi za svoje otroke. Le malo stvari zbuja večjo zaskrbljenost kot rasni nemiri, povezani s skrbjo za otroke. Tako kot se spreminjajo temeljna politična in ekonomska merila, se spreminjajo tudi organizacijske in institucionalne strukture, ki ohranjajo družbeno nadzorstvo in zagotavljajo družbeno podporo otrokom in družinam. Te lekcije se v zadnjih letih mukoma učijo na Balkanu, v Vzhodni Evropi, v nekdanji Sovjetski zvezi, na Srednjem Vzhodu, v kolonialni Afriki, Indoneziji, Papui Novi Gvineji, če naštejemo le del vseh držav.

Spreminjajoče se skrbstvo v spreminjajočem se svetu je le drug način poimenovanja organizacijskih sprememb v zagotavljanju uslug domskega skrbstva za otroke in družine, ki so danes nekaj vsakdanjega. V današnjem starem in novem svetu je manj predvidljivih stvari in več sprememb. Svet je ohromel, ko so ga prek satelita obkrožile slike o pokolu v osnovni šoli v Dunblanu. Takı nepredvidljivi dogodki nas še vedno globoko ganejo, enako pa smo bili presunjeni zaradi pokola v avstralskem mestu Port Arthurju v državi Tasmaniji, kjer je bil storilec mladenič, ki je bil nekoč v skrbstveni ustanovi.

V spreminjajočem se svetu nas na podoben način ganejo medijska poročila o prestrašenih in lačnih afriških otrocih, kar lahko povežemo z organizacijskimi spremembami, ki so posledica kolonizacije in plemenskega samoodločanja v spreminjajočem se svetu. Da sta skrb za otroke in družino politični dejanji, je najbolj vidno v etničnem čiščenju, ki je razdelilo otroke in družine treh narodnosti z zelo različno kulturo in religijo, nekdanje politične in vojaške zaveznice, ki so oblikovale Srbijo, Hrvaško in Bosno. Organizacijske spremembe, ki jih spodbujajo korporacijsko restrukturiranje državne infrastrukture, imajo ne glede na vzroke, ki so lahko vojaška diktatura, politična volja ali zakonitosti trga, dramatične učinke na življenje otrok tako v starem kot v novem svetu. Ali se bodo pogodili, kolikšna je cena enega otroka? Razprava o tej temi se bo še nadaljevala.

Zaradi nedavnih političnih sprememb v Avstraliji lahko z dokajšnjo gotovostjo napovemo v naslednjih mesecih še dodatne organizacijske spremembe, kar zadeva reformo zdravstvenih in socialnih služb (Fulcher 1994). Organizacijske spremembe lahko napovemo tudi v Južni Afriki, saj se službe otroškega in družinskega skrbstva v tej državi trudijo odzvati na velike socialne potrebe prebivalstva, ki je plemensko in raso razdeljeno, s kolonialnimi strukturami, ki so nekoč, tako kot tiste v Papui Novi Gvineji, podpirale raso ali plemensko segregacijo in podrejenost. Veliko se bomo še morali naučiti o tem, kako vzdrževati kakovost skrbstva v okolju, ki doživlja organizacijske spremembe in negotovost. Edina druga možnost, ki jo imamo, je ta, da še naprej dopuščamo izkoriščanje otrok kot hrane za topove v navskrižnem ognju revolucije, državljanske vojne ali organizacijskega restrukturiranja, kjer naj bi, po mnenju mnogih, cilji opravičevali sredstva, ne glede na to, koliko ljudi spotoma nastrada.

## Zaključek

S to razpravo sem poskušal opisati položaj, s katerim se soočajo domsko skrbstvo in usluge skupinskega skrbstva za otroke in mladostnike v starem in novem svetu. Obenem sem podal svoja opažanja v zvezi s kakovostjo rezultatov izvajanj v domskih ustanovah. Z namenom identificiranja sodobnih tem v praksah skupinskega skrbstva za otroke in družine, kot ga poznamo tako na severni kot na južni polobli, sem uporabil dvanajst strukturalnih spremenljivk, povezanih z doseganjem kakovostnih učinkov. V našem razumevanju domskega skrbstva ter v načinu, kako organizirati ter uporabiti te službe za doseganje kakovostnih učinkov pri otrokih in družinah, je v zadnjih dveh desetletjih prišlo do pomembnega

napredka. Priznam, da vem zelo malo o domskem skrbstvu v Aziji, razen tega, da take službe delujejo znotraj kulturnih okvirjev, ki so smiselni glede na to, v katerem delu Azije se nahajamo. O pravem položaju skrbstva za otroke in mladostnike, oz. v mnogih primerih pomanjkanja le tega, nas dnevno obveščajo medijski poročevalci, ki nam nudijo bežen pogled v trpljenje in grozo v mestnih in podeželskih predelih Južne Amerike, Afrike, indijske podceline in Pacifika. A kljub temu se sanje o skrbstvu včasih tudi uresničijo, v osebnih srečanjih in odnosih med otroki in tistimi, ki zanje skrbijo - v oddaljenih kotičkih novega sveta, prav tako kot v starem svetu. Tistim, ki še vedno sanjajo, da bodo v svojem delu sveta uresničili kakovostne usluge domskega skrbstva za otroke in njihove družine, želimo, da bodo za to našli potrebno moč. In pazite nase!